

barátnőm a főtéren végigkocsikázva meggondolatlanul azt a megjegyzést tette, hogy ideje volna leaszfaltozni az utat, magamat is meglepő felháborodással válaszoltam, hogy ide nem aszfalt kell, hanem gyalogos övezet.

Érdekes egyébként, hogy a kommunizmus nemcsak fizikai, nyelvi lenyomatát is otthagya a központon, az ott található polgármesteri hivatal bő három évtizeddel a rendszerváltás után is néptanács néven él a köznyelvben, holott a diktatúra intézményrendszerének egyéb elemei, például a milícia (ma rendőrség) már a kilencvenes évek elteltével kikoptak a nyelvből.

A város összképét nézve a fizikai lenyomattól máig sem szabadultunk meg teljesen, de talán így is van ez jól. A szürkeségből kezdünk lassan kivetközni ugyan, a frissen hőszigetelt tömbházak üde színekben pompáznak – egy-egy szürke folt jelzi, hogy a lépcsőházból kinek nem futotta a felújításra –, de a kommunista építészet és kerttervezés olyan remekei, mint a traktorabroncsba telepített virágágyás vagy a martinispohár formájú víztorony, még itt-ott tartják magukat. Egyiket az ablakomból is látom, fakószürkére kopott már, pedig valamikor fehér-rózsaszín hosszanti csíkozása szemet gyönyörködtető lehetett. A varjak azért így, kopottan is kedvelik, véletlen hiba folytán hangosra sikeredett stukkókként szoktak a szélén gubbasztani.

Szóval megújulunk, felújítunk, eredeti állapotot visszaállítunk, vagy leromlani hagyunk, közben egyre fogatkoznak a kommunizmus „relikviái”, helyettük pedig jönnek a hasonló esztétikai magasságokba törő, bevásárlóközpontnak nevezett tákolmányok. S hogy a sok változás közt eligazodjunk, örök a makacskodásunk, mert így sosem jó, csak úgy. Vagy még úgy sem.

Markó Béla

A LEGKISEBB METROPOLISZ

Ültem a Broadway egyik mozijában, és egyszerre csak belém sajdukt, hogy mintha otthon volnék, Erdélyben. Nem is akárhol, hanem szülővárosomban, Kézdivásárhelyen. New York és Kézdivásárhely? A világ egyik legnagyobb és egyik legkisebb városa hirtelen hasonlítani kezdett egymásra. Azelőtt már bejártam Amerikát, nem turistaként, hanem politikusként, kézről

kézre adtak az ottani magyarok, előadásokat tartottam mindenütt arról, hogy mi van velünk. Egy ilyen körút nem alkalmas a módszeres nézelődésre, csupa lámpaláz, felkészülés, megkönnyebbülés, ritmus ez is, de nem a bedekkerké. Mégis megmaradt bennem egy-egy éles kép a nagy amerikai konglomerátumokról, és mindig ez jut eszembe, ha szóba kerülnek. Washingtonról nem a Capitolium, hanem a virágzó cseresznyefák. Pittsburghról egy útjelző tábla, hogy merre van Beaver Falls, ahol nagyanyám egyik testvére a huszadik század elején letelepedett. Richmondról az autópályán heverő mókustetemek, mert arrafelé nem kutyákat vagy macskákat, hanem mókusokat gázolnak el az autósok. Denverről a valószínűtlenül tágas, kék és rózsaszínű coloradói égbolt. San Franciscóról, igen, a Golden Gate. Los Angelesről Hollywood semmitmondó vidékiessége és persze a csillagok a járdán. San Diegóról a villák valószínűtlenül fehérsége a zöld pálmafák sorfala között. Meg aztán Márai Sándor hiánya. Atlantáról egy félhomályos vendéglő, ahol a fekete pincér a szó szoros értelmében elénekli az étlapot, mint egy bluest. Houstonról szinte semmi, csak a Mexikói-öböl távoli emléke. De egyébként Amerika lenyűgöző volt, akárhányszor ott voltam. Izgalmas és nagyon idegen. Honvágyra alkalmas úgymond.

De az a mozi a Broadwayn! Azt hiszem, 1996-ban volt ez, *Az angol be-teget* néztük meg a bemutató után nem sokkal, kilenc Oscar-díjat kapott később. A moziateremben vegyes közönség, fehérek és feketék. Mielőtt leoltják a villanyt, sokan egy-egy zacskót bontogatnak, pattogatott kukorica vagy olyasmi. Aztán kezdődik a film, Sebestyén Márta énekel magyarul: „Szerelem, szerelem, / átkozott gyötrelmem”. Ahogy hallgatom, hirtelen megértem, miért éppen ez a szörnyeteg város, ez az irdatlan ember- és felhőkarcoló-tömeg otthonos nekem. Ha nem is az egész, a Manhattan mindenképpen. Rá kell jönnöm, hogy egy óriásira nőtt, felcícomázott és megbolondult Kézdivásárhelyen vagyok. Sem Budapest, sem Bukarest, sem Párizs nem juttatott ilyesmit eszembe. Talán csak egy pillanatig Kolozsvár. De csak egy pillanatig. Erdély nem hasonlít önmagára. Vagyis nem önmagára hasonlít, hanem mindig valami másra. És Erdélyen belül az egyik város nem hasonlít a másikra, kivéve Nagybánya és Beszterce főterét, ezeket valamiért folyton összekeverem. Viszont Marosvásárhely például összetéveszthetetlen. Itt a roller hajtány volt, amikor 1974-ben idekerültem, a csontvázat *csontvájznak* nevezték, a pénzt *péndz*nek. A világon mindenütt lehet találkozni marosvásárhelyiekkel, de lassan a legkevésbé éppen Marosvásárhelyen.

Itthon Kézdivásárhely is egyedülálló, nincsen rá hasonlat vagy metafora. Számomra miniatűr New York (lépték: nagyjából egy az ezerhez), de az

a metropolisz messze van, túl az Atlanti-óceánon. Miniatűr az én szülővárosom, mert olyan kicsi (volt), hogy egy lendülettel át lehet(ett) szaladni rajta az egyik végétől a másikig. Múlt időmet szeretem benne, hiszen csak az egykori város az enyém, a mostani már inkább másoké. Volt abban a városban egy mozi, és az éppen olyan volt, mint New Yorkban az ezer. Volt pattogatott kukorica is. Aztán voltak Kézdivásárhelynek negyedei is, miniatűrök természetesen. Például a Degecia, az egykori cserzővargák kvartálja a főtér közelében, hiszen minden a főtér közelében volt. A túlsó oldalon pedig a gyönyörű nevű Mézesdomb, színes kis házakkal, ez volt az egykori mézeskalácsosok negyede. Az apró ablakú, lassan földbe süllyedő mesházikók jól mutatták, hogy híresnek híres volt ugyan a kézdivásárhelyi mézespogácsa, de mégsem ez volt a legtehetősebb céh hajdanában. Mert hát céhes város volt Kézdivásárhely, mesteremberek alapították, kiszakítottak egy-egy hosszú telket a vásártér körül, és később oda építkeztek a család leszármazottai is, középen kijáratot hagyva a szekereknek elöl is, hátul is. Mint egy kerék küllői, olyanok ezek a sikátorok, amelyeket ott udvartérnek hívnak. Forog ez a kerék éjjel-nappal a képzeletemben, jólesően szédültem kisgyerekként, ha bevásárlás végett körbejártuk anyámmal a főteret, néztem a boltíves udvartereket. Nem is tudom, jártam-e mindegyikben. Azt hiszem, igen. Nyolcéves koromban egy ilyenben laktunk mi is, az 50. udvartérben, ez volt a főtér körül az utolsó, de voltak még, vannak ma is udvarterek hátrébb is, egy körrel kijebb úgymond, összesen hatvanvalahány udvartér talán. Csak az eredetüket jelzi ez a különös szó, hogy udvartér, mert egyébként szűk kis utcácskák még mindig a múltból, időutazás végigmenni rajtuk. Nincsen nevük, csak számuk: 1., 2., 3. udvartér. Pragmatikus mesteremberekre vall ez is, nem érdekelték őket a szimbólumok. El akartak igazodni a világban. Vannak persze a főtéren kívül névvel nevezett utcák, de egy részük azoknak is olyan, hogy Temető utca vagy Iskola utca.

Nos, nincsen párja Erdélyben Kézdivásárhelynek. A többi erdélyi városnak sincsen, ismétlem, mert mi kezdettől fogva nem hasonlítottunk önmagunkra, ezért magával ragadó és veszélyekkel teljes hely, ahol élünk: Erdély. Nem beszélve azokról az erdélyi városokról, amelyekben két, sőt három város is rejtőzik, de nem úgy, mint az orosz Matryoska-babák, hanem egy öszszekevert puzzle mindegyik: magyar város, román város és egy-két haldokló szász város. Erdély Tündérország, ahogy a régiek mondták, csakhogya akkoriban a tündérkedés alakoskodást, szüntelen alakváltást jelentett. Én a városomból tizennyolc éves koromig alig mozdultam ki. Néhány kirándulást, néhány nyári tábor meg a falusi rokonaimnál töltött vakációs heteket

leszámítva, udvartereken és udvarterek között jártam-keltem. Marosvásárhelyen 1968-ban, tizenhét évesen voltam először, Kolozsváron 1970-ben, amikor felvételiztem az egyetemre. Ezek szerint nekem annyi volt ezelőtt fél évszázaddal Kolozsvárra eljutni, mint 1989 után például New Yorkba. Ez a különbség a két világ között, és aki a réginek valamilyen újabb változatára áhítozik, ajánlom neki józanítóul ezt az összehasonlítást.

Szóval New York, vagyis az otthonosság különös érzése: igen, az első-tétített moziteremben meg-megzördülő papírzacskók itt is, ott is ugyanolyan idegesítőek. A „Szerelem, szerelem, / átkozott gyötrelem” itt is, ott is magával ragad, és egy rövid időre elhallgatnak a papírzacskók. Mégsem ettől a világ legkisebb metropolisza Kézdivásárhely, és nem is attól, hogy a tehetséget ott is éppen úgy becsülték, mint New Yorkban, és hogy volt egy kiváló festő, egy kiváló atlétikaedző, szinte mindenből csak egy, de zenészből nyilván több is. Aztán mindig voltak költők is. New Yorknak volt Metropolitan Operája, nekünk volt Vigadónk, ahol a város színjátszói előadták a *Mágnás Miskát*. Ha összeszámolom, nem is volt tehetségtelen lakója annak a városnak.

De amiért a legkisebb metropolisz, azok a számozott udvarterek. New York meg a legnagyobb kisváros: Manhattanben az utcák és sugárutak, a sok egymásra merőleges, számozott *street* és *avenue*, talán kézdivásárhelyi céhes mesterek ötlete mindez. Vagy fordítva. A lényeg: mi, kézdivásárhelyiek és New York-iak számozzuk az utcákat. Ezt próbálja kicserélni valaki valamelyik rendszerváltáskor magyarról románra például! Vagy ad absurdum angliai angolról amerikai angolra. Az arab 1-es arab 1-es. Az arab 2-es is arab 2-es. És így tovább. Legalább ezek az utcák azonosak önmagukkal. Erdélyben ez egyedülálló teljesítmény. Végül is ezért volt nagyszerű hely Kézdivásárhely, és talán most is az, csak rég nem jártam arra. Meg aztán valószínűleg ugyanezért éreztem magam otthon egész Amerikából egyetlen helyen, az őrült európai városban, New Yorkban. Elvégre a számozott utcák olyanok, mint a számozott viccek, hogy a végén már Kohn és Grün csak egy-egy számot mondanak egymásnak, és hatalmasakat nevetnek mindketten. Így vagyok én is az udvarterekkel. Azt mondja valaki, hogy 50., és ha nem szégyellném, kicsordulna a könnyem.